

CULTURA

SECRETARÍA DE CULTURA

TRADUCCIÓN A LA LENGUA ZOQUE DEL OESTE DE LA COMUNIDAD INDÍGENA DE SANTA MARÍA CHIMALAPA, OAXACA, DE LA EXPOSICIÓN DE LA INICIATIVA CON PROYECTO DE REFORMA A LA CONSTITUCIÓN POLÍTICA DE LOS ESTADOS UNIDOS MEXICANOS EN MATERIA INDÍGENA PRESENTADA POR VICENTE FOX QUEZADA Y DEL DECRETO POR EL QUE SE APRUEBA EL DIVERSO POR EL QUE SE ADICIONAN UN SEGUNDO Y TERCER PÁRRAFOS AL ARTÍCULO 1°, SE REFORMA EL ARTÍCULO 2°, SE DEROGA EL PÁRRAFO PRIMERO DEL ARTÍCULO 4°, Y SE ADICIONA UN SEXTO PÁRRAFO AL ARTÍCULO 18, Y UN ÚLTIMO PÁRRAFO A LA FRACCIÓN TERCERA DEL ARTÍCULO 115 DE LA CONSTITUCIÓN POLÍTICA DE LOS ESTADOS UNIDOS MEXICANOS; EN CUMPLIMIENTO AL ARTÍCULO CUARTO TRANSITORIO DE DICHA REFORMA Y A LA SENTENCIA DEL JUICIO DE AMPARO NÚMERO 125/2016, PROMOVIDO POR CRYSTAL DEL ROSARIO RAMOS PETO

TRADUCCIÓN

EXPOSICIÓN DE LA INICIATIVA CON PROYECTO DE REFORMA A LA CONSTITUCIÓN POLÍTICA DE LOS ESTADOS UNIDOS MEXICANOS EN MATERIA INDÍGENA PRESENTADA POR VICENTE FOX QUEZADA

07-12-2000

Angkimoxukpa'kpøndøkay øy tøk.

OKMANGKUY bi yoxkuy jome tsøki bi angkimidøkay øy mekedøkay bi wøt naxjo', bi angpøn awindøkay øy jejkuydøkayjo.

Øy yak ixpa bi wøt naxjo'k angkimidøkay.

Øy tsøkxukø ne' bi angpøn yoxukpa'kpøndøkay ney de'xe ne bi jayoxukpa'kpøndøkay.

Jemji'k jama'k yoxkuy, 7 diciembre xepe de amintø 2000.

OKMANGKUY BI YOXKUY JOME TSØKI BI ANGKIMIDØKAY ØY MEKEDØKAY BI WØT NAXJO', BI ANGPØN AWINDØKAY ØY JEJKUYDØKAYJO, BI ANGPØN TSAMEJO.

- BI C. jayoba' Ricardo Gerardo Higuera: bi angkimi øy yoxepøn, øy pøktsong'ø tum toto øy nømpaji øy jome tsøkxukpa bi angpøn pøndøkay øy jejkuydøkay, dey de'xe ne' øy jayxukpa angpønjo.

OKMANGKUY BI YOXKUY JOME TSØKI BI ANGKIMIDØKAY ØY MEKEDØKAY BI ANGPØN TSAMEJO.

"C. Angkimoba'k kopak bi angkimidøkay øy tøkjo bi yoxukpaji bi møjmo pøndøkay.
Tej'awø-

Bi pø'tø'k tumø de diciembre xepe nømø bi angkimoba'k bi ney wøt kumkuyjo bi yoxkuydøkay yak tsøkømo ya nømø øy tej'awø tsamejoxta, yø dø tsame øy tsøkø ke bi Chiapajo ya tukxinømám.

CULTURA

SECRETARÍA DE CULTURA

Bi ney wøt kumkuyjo øn amadampa ke nønti tukxi y wøj tej'axukpa bi chik kumkuydøkay. Bi ney wøt kumkuy teji øy angrøn tsamedøkay. Pistko teji ke øn ixtentamø jemji. De'xe go' jemji øn amadampa bi ney angrøn kumkuydøkay y ney de'xe ne' jeipa y ya kaønnam.

Bi yø dø yoxkuy, bi angrøn kumkuydøkay øy meke ney de'xe ne' bi angkimidøkay tej'axukø' eajo, tsøki (No 169, 1988-1989), øy nømpa ke bi angrøn kumkuydøkay, tej'axukø' bi nax øy tsuxudøkayjo nønti tum toto øy nømpaji de bi mos jejkuydøkay. Ney de'xe ne' øy muxukpa ke bi angrønørndøkay øy jejkuydøkay xukpa øy nøkkukø jama kong jama.

Ya bi ney wøt kumkuyjoxta øy pø'tjaba de'xe. Tejiam amintø ke bi angrønørndøkay tej'axukø yaji de bi angkimoxukpa gøxi, pitsko bi angrøn tsame xukpa øy nøkkø amintø kong amintø.

Møjmø pøn øy muxpa bi angrøn kumkuydøkay øy jejkuydøkay, ney de'xe ne' júnang xukpa øy nøkkukø. Bi angrønørndøkay øy tsakxukpa bi kumkuydøkay nøkkukpa go' øy koyoxukø bi wøt kumkuyjo; bi tøkjudøkay yay pømxukám ke bi jamatin øyxukø'k pøndøkay yak niwakoba bi naxdøkay, ney de'xe ne' øy yak koxixukpa øy windøkay, ney junang øy koxixukpa ya nømo øy tsamxukø moso go'.

Bi pø'tø'k tuang mákang amintø øy tsøkkukø ke bi angrøn tsamedøkay ya xukø, y ga dø yoxkuyjo øy tsøkkukø bi nømi 4° y ga jønang ke bi angrøn tsamedøkay ya køy ixtenxukø y ya køy yoxtsongxukø uwi go' øy tum kawø.

Y pitsko', bi jome tsøkuy ya tsakømø ney júnang øy tøkukpa, nømoba go øy wøjtsøkø bi angrøn kumkuydøkay øy toya.

De'xe øy tsøkkuki øy minxuki tejiam amintø a de gaji powø bi EZLN, pøndøkay ke tujkuy jønang witxukpa' y de'xe øy wøtsøkkukpa bi tukxidøkay, de'xe go øy wøjtsøkkukpa bi angrønørndøkayjo y ney de'xe ne pa jemji angrønørndøkay tej'axukø' bi ney wvt kumkuyjo.

De gaji tukø bi jukutøk tukxi gaja chipas y ney de'xe ne' tsamxukø øy minxuki bi angkimobadøkay jønang bi EZLN jønang, a de'xe go' nømoxukø øy tsøkkuki tum toto nømoba go øy yak motong'oxukø bi tsamedøkay bi angkimobadøkay jønang gaja Chiapas. A de'xe go', tsøkømø bi totodøkay nømoxukpa go øy tsamxukø y yak matong'ø bi angkimobadøkay, tsøkømo bi jaye San Andrés Larráinzar.

Bi ga dø tsame bi San Andrés øyti gaji øy nømpa bi angrønørndøkay øy mos jejkudvkay, ney de'xe ne' øy pingxukø øy witxuki bi ea'k kumkuydøkay øy toyadøkay nømoyø go ga dø pøndøkay øy wøjtsøkkuki.

Ya ke tejiam bi tsamedøkay, bi angkimidøkay øy tsangkuyjo øy yoxtsongxukø ne' nømoba go øy mos tsøkkukø bi yoxkuydøkay, ney de'xe ne bi (COCOPA), witmotø ne' øy xøj wøjtsøkkukø bi tukxidøkay y ney de'xe ne' øy jayxukø bi toto uwi go øy okjong'øxukø bi nømpa' bi EZLN.

CULTURA

SECRETARÍA DE CULTURA

Bi COCOPA øy yoxkuy ga uwi go øy tukxi jejkukám bi angkimobadøkay y bi angpøn kumkuydøkay jønang, ney de'xe ne' bi moso jejkuydøkay yak tsøkømmø.

Bi angkimaba'k kopak bi ney wøt kumkuyjo', døx dø nømpa ke, dey nømobam øy tsøxkukám bi yoxkuy uwi go øy tej'awø mas tukxi gaja Chiapas, y de'xe øy jom'axukpa bi angpøn totodøkay.

Bi angkimoba'k pøn teji ke øy tsøkø bi angpønøndøkay øy nømxukpa' de'xe go øy yoxtsongxukpa bi angpøn kumkuydøkay, ney de'xe ne' nømozukpa øy mos tsamxukø y nøntiam mas tukxi, tsøkømpa go bi mos jejkuy bi angpøn kumkumdøkayjo.

Nømpa ke øy nømám júnang mos tsøkømpa bi yoxkuydøkay bi angpøn kumkuyjo bi ney wøy kumkuyjodøkayjo, de'xe go' nømozukpa bi pøndøkay øy nømxukø y tsøxkukø bi møs jejkuy.

Dey dø nømpa ke tejíam bi toto uwi go øy tsøkømmø bi tukxi yøji Chiapas, øn pønøkpa bi jaye bi COCOPA øyti. Dey dø nømpa ke jemji øn nømtampa' teji ke øy tsøkømmø. De'xe go øn nømtampa ke tejíam jaye bi ney mekeja bi LVI angkimidøkayjo.

Bi yoxkuy tsøkømba' de øy yoxtsongxukpa go bi angpøn kumkuydøkay y øy jome tsøxkukpa bi mekedøkay de'xe go' nømozukpa øy pitsømxuk pa winjonang. De'xe øy jayxukpa bi 169 bi angkimidøkayjo OIT ga tejíam øy yoxkuydøkay.

Yø dø toto øy nømpa ke øy ixpøkpa bi angpøn kumkuydøkay øy jejkuydøkay teji ke øy yoxtsongxukø de'xe go bi angpønøndøkay nømba øy mos jejkukø bi kumkuyjodøkayjo. Ney de'xe ne nømozukpa øy pøxukø bi juxtixadøkay bi kumkuyjodøkayjo, ya køy ang'itxukø ne bi jamatindøkay nømozukpa go øy juyoxukø y ya tsakømxukø jøxjo, ya køy yak angmayxukø bi manakdøkay ne'.

Ney de'xe ne' øy muxukpa ne júnang juxtixa pønonømpa y yak tej'axukø y yakti de tukxi tiyayju øy nøxkukø, de'xe go' bi anpønøndøkay nømozukpa øy mos jejkukø bi kumkuyjodøkayjo..

Ney de'xe ne' bi angkimaoba'k pøn bi ney kom kumkuyjo' ya køy mayø bi angpøn pøn y nømozukpa øy tej'axukø bi juxtixa pønonømpaji.

Øn muxpa ke bi COCOPA tøwang yoxpa, de'xe go pitsømxukpa winjonang bi angpønøndøkay teji ke øy yoxukø moso, de'xe go øy nømpa bi tsame jaye bi San Andrés Larráinzar.

Øn muxtampa ke bi angpøn kumkuydøkay ya tej'axukam wate ney kom tejíam amintø, y de'xe øy nømpa bi metsangpø'k nømiyo 4° de bi angkimidøkay øy totojodøkayjo bi tej'awø bi wøt kumkuyjo øy totojodøkay.

CULTURA

SECRETARÍA DE CULTURA

Bi angpøn tsamedøkay bi tej'axukø' bi ney wøt kumkuyjo øy manakðøkayjo de ban møjmo, pitsko bi wøt kumkuyðøkay teji ke øy ixtenø uwi øy xukø øy nøkø go'. Bi angpøn kumkuyðøkay teji ke øy tsøkkukø ke yak jejkukø uwi go øy xukø bi ney tat apudøkay øy jejkuyðøkay, bi nømijo 40 y 41 nømpa ke bi angpøn kumkuyðøkay tej'axukø jaye bi angkimidøkay øy totojo, de'xe go ya tokoya øy nøkø.

Ney de'xe ne', tsakømpa bi nømijo ke bi meke tej'awø bi køtukwakuyjo II bi nømijo 4°, ya pa øy yak tokoya bi angpøn yø øy nømpa ke øy ixtenpa go' y øy yoxtsongpa bi juxtixadøkay jønang.

Ney de'xe ne', bi kumkuyðøkay øy naxðøkay øy konømpa' bi køtukwakuyjo V bi nømijo 4°, øn muxtampa ne' ke bi jemji tej'apa bi angpøn kumkuyðøkay go ya øy køixøxukø. Bi nømijo 27 bi angkimidøkayjo, øy nømpaji bi naxðøkay y bi nøðøkay ke jemji yø de bi ney wøt kumkuy øyti. Pitsko bi angpøn kumkuyðøkay de bi ney wøt kumkuy øyti.

Bi kumkuyðøkay øy nøjidøkay ya nømo øn nømtam ke tej'awø ke bi kopak kumkuy yak angkimoba, bi angpøn kumkuyðøkay øy pøpa bi juxtixa, de'xe go yoxukpa bi kopak kumkuyðøkay jønang. Ney de'xe ne' bi juxtixa pøkuy, bi kumkuyðøkay øy muxpa iwø øy pøpa y nømoxukpa øy tsøkkukø y yaki ya yak tukxi tsøkjao. Bi juxtixapøndøkay teji øy tsøkpa øy ixtenpa bi angpøn kumkuyðøkay de'xe go jejkukpa moso bi pøndøkay.

De jemji øn nømtamampø yø dø totojo dø nømpa ke bi H. tsøki ney júnang øy nømxukpa bi angkimidøkay. Jemji teji ke øy tsøkkukø moso yaki go ya numo y yaki ya koxiko y ney ixtamapa bi ney angpøn kumkuyjo.

Tum jome meke tej'awø totojo, ya nømo øy pøxukø pa jøxjonang. Teji ke øy tsixuk pa winjonang ya nømo øy angjojkukø u øy koxukøyo y ya tsøkømo bi gaja øy jayxukø'.

Ya nømo yakiwø øy nøm ke yø dø toto ya tø'ømø, nønti ni tum angkimi ke øy nømpa ke yø dø yoxkuy ya tø'ømø. Jemji yøji jaye' tø'ømpa y de bi angpøn kumkuyðøkay øy toto.

Pitsko, bi yøji øy konømpa', bi wøti kumkuy teji ke øy ixtenpa, yaki go ya yak jøxpøko de bi totojo bi angkimidøkay øy tsøkkukampø, jemji bi angpønøndøkay go nømba øy moso jejkukø.

Øy yak ixukám bi ap angkimoba øy yoxkuy øy angkimám bi kotsunudøkay gaja Chiapas yak nøko øy ixtenoxukø uwi go øy tsøkømo mas tukxi ga dø kumkuyjo.

Bi angpøn kumkuyðøkay øy amaxukpám de júnang bi ap angkimoba' øy tsøkpa ke bi angpønøndøkay nømoxukpam øy mos jejkukám, y ya tsakømo de'xexta', jemji awindøkay tej'axukpa moso.

Jemji yøji øy tsøkkukpa' teji ke øy tsøkkukø bi ap angkimoba jønang de'xe go tsøkømpa moso bi yoxkuyðøkay, yay mayxukø bi, bi angpønøndøkay ya nømo øy moso tsøkkukø tum meke ke tej'awampø yø dø totojo.

CULTURA

SECRETARÍA DE CULTURA

Bi ap angkimoba' bi wət kumkuyjo', nəm̄pa ke øy tsəkpa ney júnang yøji jayeampø, ney júnang øy nəm̄pa bi kətukwakuyjo I bi nəm̄mijo 71 bi angkimidøkay øy tsəkxukampø yø dø wət kumkuyjo', de'xe go tsakømpa jaye bi ap angkimoba' øy nəm̄mampø, ney de'xe ne' øy muxukpa jemji bi angkimidøkay.

NØMÍAM

ANGJI'K NØMI.- JOME ABA bi nəm̄mi 4⁰, winjo'k tsame, y ØY KOPØPA bi metsangpø'k tsamedøkay ke ye'tspa a tudujtangjo bi 4⁰ nəm̄mijo, nøkpaji bi metsangpø'k a maktujtangpø'k tsamejo pø'tpa go bi maktujtanpi't a mákang ko tujtang; y bi nəm̄mijo 18; tum maktaxangpø'k tsamejo nəm̄mijo 26, pø'tpa go moxangpøji; tum metsangpø'k tsamejo bi nəm̄mijo 53, pø'tpa bi metsangpø'k tsamejo pø'tpa go bi tuangpøjo; bi kətukwakuyjo XXVIII bi nəm̄mijo 73; tum metsangpø'k tsamejo bi ketukwakuyjo V bi nəm̄mijo 115, pø'tpa bi metsangpø'k tsamejo pø'tpa go bi tuangpøjo; bi kətukwakuydøkay IX y X bi nəm̄mijo 115; y tum maktaxangpø'k tsamejo bi kətukwakuyjo II bi nəm̄mijo 1 16; bi angkimidøkayjo de bi ney wət kumkuyjo, de'xe go tsakømpa.:

"Nəm̄mijo 4⁰.- Bi wət kumkuy dey øy nəm̄pa ke teji ke øy tsøkø bi angpøn kumkuydøkay go, gadøkay go poxukø y jejkukø yøji y dey jejkukpanam, pitsko teji ke øy yoxtøkaxukø de'xe go ya tokoya bi jejkuydøkay y jemji bi tsøkidøkay.

Bi angpøn kumkuydøkay nəm̄moxukpa øy tsøkxukø bi mekedøkay tiyayju øy nøxkukø, de'xe go':

- I. Nømba øy tsøkxukø øy mekxukpa' jemji yoxkuy y meke øy tsøktøxukpa', nømba øy tsøkxukø, nømba øy yoxukø y øy tsøkxukø bi tøkukpa'.
- II. Nømba øy wøjtsøkxuk bi tukxidøkay ney júnang bi kumkuy øy nøyøba bi totojodøkayjo, ney de'xe ne yay tsakxukø jøxjo bi angkimidøkay øy tsøkxukø'k totodøkay;
- III. Nømba øy pøxukø bi juxtixpøndøkay ney júnang øy tsøkpa øy minxukø bi tat apudøkay, de'xe go' ya tokoya bi jejkuy bi ney awindøkay øyti.
- IV. Teji ke øy tsøkxukø jemji gadøkay bi angkukuy tsame, de'xe go øy tsøkxukpa ney júnang bi tat apudøkay jejkukø;
- V. Øn ixtentampa bi kumkuydøkay øy nax uwi go' øn yak tokoydamø u ney awindøkay jønang tukxidampa, øn tsøktampa ney júnang nəm̄pa bi totojo.;
- VI. Øy ixtenxukpa y øy yak yoxukpa bi muxokuydøkay ney de'xe ne' bi tsøkidøkay bi angpøn kumkuydøkay øyti., y
- VII. Yakøy tsøkmuxukø jemji bi yak nømba øy yak tsamxukø'.

CULTURA

SECRETARÍA DE CULTURA

Bi angkimidøkay teji ke øy tsøxkukø ke øy køangyoxøxukpa bi angpøn kumkuydøkay, de'xe go nømoba øy pitsømxukø pa winjonang, y bi angpøn tsamedøkay uy tsakxukø ya køy tsamangmayxukø bi manakdøkay ne', y yak jejangmayxukø uwi øy tukxixukø.

Bi angkimidøkay tej'axukø' bi angmaykuytøkjo, bi wøt kumkuyjodvøay, ney de'xe ne bi kopak kumkuydøkayjo, nømoba øy yoxtsongxukø bi angpøn kumkuydøkay, de'xe go nømoxukpa øy yak jejkukø bi tat apudøkay øy jejkuydøkay.

Bi wøt kumkuy teji ke øy tsøkø ke bi angpønpendøkay ya pitsømxukám de bi kumkuydøkayjo, uwi go øy xukø øy nøkø bi angpøn kumkuydøkay.

De'xe bi angpønpen bi't øy tøpa ke tej'apa tum pøn yak tsamangtsong'oba', bi ap angkimoba' nømoba yak tsioy, yø tej'awø jaye yø dø totojo. De'xe go bi angpøn kumkuydøkay nømoxukpa øy jejkukø tiyayju øy nøkxukø, y bi jejkuydøkay yay okjong'øxukø.

Bi wøt kumkuy øy tsøkpa ke tej'apa bi toto gøxi bi angpøn kumkuy øy mos jejkuy, uwi go yaki yak niwakoy yakti.

Jemji bi angkimidøkay øy tsøkxukpa bi yoxyuy bi angpøn kumkuydøkay go mos tej'axukpa y yø dø totojo øy nømpa yaki yay okjong'ø, y de'xe tiyayju pa'tømxukpa bi angpønpendøkay øy muxukpa ke bi angkimidøkay yak ixtenoxukpa.

Nømi 18.-...Bi angpønpendøkay nømoxukpa øy yak jøxomø øy win, de'xe øy nømpa bi toto, yak nøko bi kumkuyjo øy yak ixø bi koja.

Nømijo 26.-(...) Bi angkimidøkay øy tsøkxukpa ke bi angpøn kumkuydøkay yakø jamatin tsixukø ne' uwi go øy tsakømxuk jøxjo, de'xe øy tsøkpa bi wøti kumkuydøkay de bi ney nax øy kopak.

Nømijo 53.- (...) Øy mayxukpa bi angpøn kumkuydøkay de'xe øy utstøxukpa bi't bi naxdøkay, ney de'xe ne' bi jama ke bi juxtixadøkay øy angyojxukpa, ney junang yøji y ney de'xe ne' bi wøt kumkuyjodøkayjo.

Nømijo 73.-....

I. a XXVII.-....

XXVIII. De'xe bi angkimoxukpa'k juxtixadøkay bi't ney ti øy tsøktøxukpa teji ke øy mayxukø bi angpøn kumkuydøkay, ney de'xe ne bi kopak kumkuy øy juxtixpøn teji ke øy mayø bi kumkuydøkay øy juxtixadøkay, de'xe øy nømpa bi nømijodøkayjo 4⁰ y 115 bi angkimidøkay øyti;

XXIX a XXX.....

CULTURA

SECRETARÍA DE CULTURA

Nòmijo 115.-....

I. a IV....

Øy mayxukpa bi angpøn kumkuydøkay de'xe øy tsøktøxukpa bi't bi angkimobadøkay ney ti yoxkuy, de'xe go bi angpønpendøkay uwi øy yak okjong'øyø øy win.

VI. a VIII....

IX Øy mayxukpa bi angpøn kumkuydøkay ney ti øy tsøktøpa bi't bi juxtixapøndøkay, ney junang yø dø totojo jaye. Jemji angpøn kumkuy nømoba øy yak yoxø bi jamatin bi angkimoxukpadøkay øy jøxpøkxukpa' y øy angkimxukpa pa bi angpøn kumkuydøkayjo øy yak yoxukpa, y ney de'xe ne' nømoxukpa øy jamatin tsaknøkxukø tiyayju'.

Bi anpønpendøkay teji ke øy tsamxukø bi angpøn tsamedøkay y yaki ya yak nømja yakti, de'xe go tsøkømpa bi jemji yø dø totojo jayeampø y bi juxtixadøkay ne' øy ixpøkxukpa tiyayju tej'axukpa bi angpønpendøkay.

Bi angkimidøkay nømoxukpa øy tøkøxukø bi angpøn kumkuydøkayjo øy yoxtsongxukpa go' y de'xe tsakømpa yø dø jayejo.

X. Bi kopak kumkuyjodøkayjo, bi chik kumkuyjodøkayjo, ney de'xe ne' bi angkimidøkay nømoxukpa øy yoxtsong'oxukø bi angpønpendøkay, de'xe go' nømoxukpa øy mos jejkukø y bi jejkuydøkay nømoba øy yak jejø øy nøkxuki uwi go' øy okjong'øxukø, taj'ab go jongjo de bi kopak kumkuydøkay jønang. Bi angkimidøkay øy nømoxukpa júnang tsøkømpa bi mekedøkay de'xe go' øy oknøkøxukpa øy nøkxukø.

Bi angkimidøkay nømoxukpa øy tsøkxukø bi yoxkuy bi angpøn kumkuydøkay jønang de'xe go' bi angpøn pøndøkay ya maxukø bi mekedøkayjo, ney de'xe ne' bi yoxkuydøkayjo.

Nòmijo 116.-....

II (...)

Nømoba go øy ixpøkxukø yø dø totojo jaye', bi angkimidøkay teji ke øy nøkxukø bi angpøn kumkuyjo y yoxukpa gaja y øy yak ixukpa ju tej'awø bi kumkuydøkay.

III. a VII.).

POY TEJ'APA

ANGJI.- Yø dø angkimkuy tsame tøkøba øy angkimoy winjo øy yak ixpa øy win a de gaji tsakømpa jaye.

Winjo pø'tpa bi angkimidøkayjo bi moxangjo'k jama de bi diciembre xepe de amintø metsang mil.

SUFRAGIO EFECTIVO. NO REELECCION

EL PRESIDENTE DE LOS ESTADOS UNIDOS MEXICANOS

CULTURA

SECRETARÍA DE CULTURA

VICENTE FOX QUESADA"

El C. Presidentc Chaurand Arzate: Bi nòmijo go' 72 bi angkimidøkay de bi ney wæt kumkuy y ney de'xe ne' bi nòmijo 56 jemji bi angkimidøkayjo pø'tpa bi anpønprøndøkayjo de'xe go' øy ixtenxukpa øy nøxkukø.

Tung'aba øy nøy bi jaye_

DECRETO POR EL QUE SE APRUEBA EL DIVERSO POR EL QUE SE ADICIONAN UN SEGUNDO Y TERCER PÁRRAFOS AL ARTÍCULO 1º, SE REFORMA EL ARTÍCULO 2º, SE DEROGA EL PÁRRAFO PRIMERO DEL ARTÍCULO 4º, Y SE ADICIONA UN SEXTO PÁRRAFO AL ARTÍCULO 18, Y UN ÚLTIMO PÁRRAFO A LA FRACCIÓN TERCERA DEL ARTÍCULO 115 DE LA CONSTITUCIÓN POLÍTICA DE LOS ESTADOS UNIDOS MEXICANOS

2 (Primera Sección)

DIARIO OFICIAL

Martes 14 de agosto de 2001

BI ANGKIMKUY YOXKUY
ANGKIMIDØKAY JØNANG

ANGKIMKUY TSAME de'xe tsakømpa yø dø jaye øy kopøpa tum metsangpø y tuangpø'k tsamedøkay bi nòmijo 1º., øy yak jom aba bi nòmijo 2º., øn jøxpøktampa bi tsamedøkay winjo' bi nòmijo 4º.; øy kopøpa bi tujtangpø'k tsamedøkay bi 18 nòmijo, y tum pujpø'k tsame bi køwaktukuy tuang bi nòmijo 115 bi Angkimidøkayjo de bi Wæt Kumkuyjo'.

De'xe øy pøpa øy Pønøkpa tum powi øy Nømpaji bi ney Wæt Kumkuy øy nøji.
Ap Angkimoba'.

VICENTE FOX QUESADA, Ap kopak de bi ney Wæt Kumkuy y bi pøndøkay ya køy muxukø:

Bi angkimidøkay dø nømjaxukø ke ya køn tsøkø yø dø yoxkuy y de'xe tsakømpa

ANGKIMKUY TSAME

"BI ANGKIMIDØKAY JEMJI YOXUKPA' Y NEY JUNANG ØY NØMPA BI NØMIJO135 Y JEMJI BI YOXØPØNDØKAY Y BI AWINDØKAY DE YØ DØ NØY KUMKUYJODØKAY ØY NØMPA:

TSØKØMPA BI ANGKIMKUY TSAME Y ØY KOPØPA TUM METSANGPØ Y TUANGPØ'K TSAMEDØKAY BI NØMIJO 1º., YAK JOME ABA BI NØMIJO 2º., ØY JØXPØKPA BI TSAMEDØKAY TEJ'AWØ WINJO MI NØMIJO 4º.; NØMIJO 18 Y TUM PUJPØ'K TSAME BI NIWAKTUKUYJO TUANG BI NØMIJO 115 BI ANGKIMIDØKAYJO, DE'XE GO TSAKØMPA:

ANGJI'K NØMIJO.- Øy kopøpa tum metsangpø'k y tuangpø'k tsame bi nòmijo 1º; øy yak jome aba bi nòmijo 2º. y øy jøxpøkpa bi winjo'k tsame bi nòmijo 4º.; øy kopøpa: tum

CULTURA

SECRETARÍA DE CULTURA

tujtangpø'k tsame bi nømiyo 18, tum pujpø'k tsame bi køtukwakuyjo tuang bi nømiyo 115, jemji bi Angkimidøkay de bi ney Wøt Kumkuyjo, de'xe ney júnang bi maktaxang Pø'txupadøkay, tsakømpa go' ney júnang nøkoba:

NØMIJO 1°

Bi ney Wøt Kumkuyjo jemji pøndøkay tej'awø bi angkimidøkay jønanng, y dey ya nømo øy tsakømpø yakti, jemji tsakømpa ney junang jaye.

Yaki ya nømo øy yak yoxkopø'tø a yaki yøji ya nømo øy tsøkxuk de'xe, dø tej'ad'am ney ixtentamapa yøji bi ney Wøt Kumkuyjo.

Yaki ya nømo øy koxikoy bi ney awindøkay pomaxukpa bi't, ney de'xe ne' ya nømo øy yoxø bi't, nøkpa bi't maxantøkjo, toya tej'awø bi't, nønti tigo øy yak koxikø øy win.

NØMIJO 2°.

Bi ney Wøt Kumkuy de tumø y nønti ea'.

Bi ney Wøt kumkuy øy ang'itpa møjmo angpøn tsamedøkay, tiyayju tejixukø pitsko tsakømpø yø dø toto, nømba go øy ixtenxukø bi angpøn kumkuydøkay y yaki ya nømo yak niwakoyø.

Pitsko tej'awø yø dø toto, øn amadampa go' y øn muxtampa ke teji bi angpøn kumkuydøkay y bi angpøn pøndøkay bi ney wøt kumkuyjo.

Tej'axukø bi angpøn kumkuydøkay bi tsamxukpa' bi angpøn tsamedøkay, gadøkay ga ney gaja, øy tsøkxukpa bi xøngdøkay, bi jamatindøkay muxukpa øy yoxukø y ney de'xe ne bi jejkuydøkay.

Yø dø bi toto bi angpøn kumkumdøkay øyti, yøji øy tsamkejpa de júnangja tsakømpa:

A. Yø dø toto nømpa de júnang tsakømpa bi angpøn kumkuydøkay øy moso jejkuydøkay:

I. Bi angpøndøkay øy nømxukpa de júnang jejtøxukpa bi kumkuyjodøkayjo, nømba go øy tsøkxuk bi tat apudøkay øy jejkuydøkay.

II. Moso jejkukpa ya ney numxuktaja ney de'xe ne bi yomadøkay yak moso jejkukø y yaki ya yak tsio, yay tsøkxukø bi't de'xe, pitsko yø dø toto jemji pøn øy yojpa bi koja.

III. Nømba øy pøxukø bi juxtixpøndøkay ney júnang øy tsøkpa øy minxukø bi tat apudøkay, de'xe go' ya tokoya bi jejkuy bi ney awindøkay øyti.

IV. Øy ixtenxukpa y øy yak yoxukpa bi angpøn tsamedøkay.

V. Øy ixtenxukpa øy nøxukø bi naxdøkay uwi go' øy yak tokoyø øy nøxuki, ney de'xe júnang øy nømpa bi totojo.

VI. Øy ixpa iwø øy pøpa juxtixa tsøkpa go' y bi kopak kumkuy teji ke øy muxø.

Ney de'xe ne' bi angkimoxukpadøkay øy muxukpa ne' ti øy tsøkpa bi chik kumkuydøkay, de'xe go' bi ney angpøn kumkuydøkay nøkpa pa winjonang.

VII. Øy ixtenxukpa bi juxtixpøndøkay y bi kumkuy ixtenkuydøkay nømba go' bi angpøn awindøkay øy mos jejkukø jemji amintø y jemji bi angpønaxukpa'k awindøkay jønanng

CULTURA

SECRETARÍA DE CULTURA

VIII. Jemji bi angpøn pøndøkay tej'axukpa bi mos jejkuy jønang y bi wæt kumkuydøkay yak ixtenoxukpa tiyayju øy nøkxuki.

B. Bi Angkimidøkay, øy Jøxpøkpa ney ti Meke ya tej'awø' yøji jaye, y yø øy muxpam bi wæti kumkuydøkay ney de'xe ne bi kopak kumkuydøkay de bi ney chik angpøn kumkuydøkay.

Ney ti tsøkømpa bi't, bi juxtixadøkay øy amaxukpa y gadøkay jønang nømba øy tsøxxukø bi yoxkuydøkay:

I. Bi ap juxtixpøndøkay yakø yoxtsongxukø bi angpøn awindøkay, ney de'xe ne' bi yoxkuy tsøkømba' bi kumkuyjo, nømba go' øy pitsømxuk pa winjonang.

II. Øy ixukpa øy tsøxxukpa go' bi angmaykuytøkdøkay bi angpøn kumkuyjodøkayjo, de'xe go' nømoxxukpa bi pøndøkay øy tot jowanxukø y nømba ne' øy yak tukxuk bi angmaykuydøkay bi jom pøndøkay

III. Øy tsøxxukpa bi yoxkuy angmaykuytøkjø jemji bi oksam døkay de'xe go' bi angpøn unedøkay øy ixpøxxukpa bi kumkuydøkay.

IV. Øy tsøxxukpa bi tsoy yoxkuy bi angpøn awindøkay go' øy wøjtsøxxukpa øy windøkay dø dø tsoydøk jønang.

V. Tsøkømpa bi yoxkuy bi yomadøkay jønang, nømba go' gadøkay øy pitsømxuk winjonang y ya toyøxxukø, ney de'xe ne' bi kom juxtixdøkay ya køy yoxtsongxukø bi mekedøkayjo, de'xe go' xøjøba bi yoxkuydøkay bi kumkuyjo.

VI. Øy yak kom axukpa bi wejokuydøkay nømba go' øy tsamxukø ea'k yomadøkay jønang bi yaje tej'axukødøkay jønaang.

VII. Øy tsøxxukpa ke yak tej'a bi tøk døkay nømba go' øy toto jøxpøxxukø, de'xe go' tsøkømpa bi wejokuy totodøkay bi angpøn kumkuyjo.

VIII. Bi ap juxtixpøndøkay yakø yoxtsongxukø bi angpøn awindøkay, ney de'xe ne' bi yoxkuy tsøkømba' bi kumkuyjo, nømba go' øy pitsømxuk pa winjonang.

IX. Yak tsøkømpø tum toto nømba go' øy ixtenxukø bi pitsømxukpa'k awindøkay ea'k kumkuydøkay jonang. Jemji yoxkuy tsøkømba' teji ke øy tsøxxuk bi juxtixadøkay jønang ney de'xe ne' bi angpøn kumkuydøkay jønang.

De'xe tsøkømpa bi tsamedøkay øy xøjtsøxxukø' bi angkimidøkay y bi angpøn kumkuydøkay.

NØMIJO 4°.

(ø y jøxpøkpa bi winjo'k tsame)

NØMIJO 18

...
...
...
...
...

CULTURA

SECRETARÍA DE CULTURA

Bi angpørnpøndøkay nømoxukpa øy yak jøxomø øy win, de'xe øy nømpa bi toto, yak nøko bi kumkuyjo øy yak ixø bi koja.

NØMIJO 115

køwaktukuy III

Tum pujpø'k tsame

Bi angpørn kumkudøkay, yoxukpa bi kopak kumkuydøkay jønang, ney júnang øy nømpa yø dø toto.

NØMIDØKAY POY TEJ'APA

WINJO'K NØMI. Yø dø angkimkuy tsame tøkøba øy angkimoy winjo øy yak ixpa øy win a de gaji tsakømpa jaye.

METSANGPØ'K NØMI. Tøkøba yø dø tsamedøkay bi nømijodøkayjo y jemji kumkuy øy tsøkpa ney júnang yøji tsakømám.

TUANGPØ'K NØMIJO. Teji ke øy maypøkxuk jemji kumkuydøkay nømba go øy tsøkxuk bi yoxkuydøkay.

MAKTAXANGPØ'K NØMIJO. Bi angkimidøkay nømoxukpa ke yø dø jayedøkay tej'apa y øy jowanxukpa ne angpørnjo.

ANGKIMIDØKAY ØY TØKJO

LA UNION.- México, D.F., a 18 de julio de 2001 Sen. Fidel Herrera Beltrán, Vicepresidente en funciones de Presidente.- Sen. Susana Sthepenson Pérez, Secretaria.- Rúbricas."

De'xe tsakømpa yø dø yoxkuy bi angpørn Kumkuydøkay øyti, tuang jama maypa bi xepe agosto de bi amintø metsang mil ko tumø. Vicente Fox Quesada.- Rúbrica.- El Secretario de Gobernación, Santiago Creel Miranda.- Rúbrica.

Ciudad de México, a 10 de diciembre de 2019

EL DIRECTOR GENERAL DEL INSTITUTO NACIONAL DE LENGUAS INDÍGENAS

JUAN GREGORIO REGINO